

En vis risiko

– om gensplejsede organismer i naturen

En film af Jan Gruwier Larsen

Statens Filmcentral

Den subjektive risiko

Anvendelsen af gensplejsede organismer – i fabrikker og i den fri natur – indebærer en vis risiko for mennesker og miljø. Risikoen er muligvis ikke ret stor. Men den er der. Hvad stiller vi op med den kendsgerning? Det er det, filmen „**En vis risiko**“ handler om.

Filmen giver også et svar på spørgsmålet. Ikke det eneste svar og heller ikke nødvendigvis det rigtige svar. Men et smukt svar. Det udspringer af den opfattelse, at risiko er en subjektiv størrelse. Og at accept af risiko hænger uløseligt sammen med muligheden for at forstå – samt muligheden for at få indflydelse. At være med til at bestemme.

Hvis vi dvs. befolkningen skal bringes til at acceptere de mulige risici ved genteknologi, kræver det på den ene side viden og vilje til at forstå, hvad teknologien egentlig handler om. Men på den anden side kræver det også en reel mulighed for at sige ja eller nej til bestemte anvendelser. At sige: det ønsker vi/det ønsker vi ikke, at genteknologien skal bruges til. Det man kunne kalde for demokratisk teknologivurdering.

Hvor langt er videnskaben?

Set i dette perspektiv er „**En vis risiko**“ en meget væsentlig film. Men det er også en kræ-vende film. Spækket med informationer.

Hvor langt er videnskaben kommet med at udnytte det potentielle redskab, som genteknologien er, til at designe planter og mikroorganismer med helt nye og „unaturlige“ egenskaber? Hvad er de mulige risici? Hvordan ser den værste tænkelige katastrofe med en gensplejset organisme egentlig ud? Og hvad foretager myndighederne sig for at gøre risikoen så lille som mulig?

Det sidste kaldes i fagsproget for risikovurdering. En aktivitet, som mange fagfolk og myndigheder bruger tid på hver eneste dag. Men bruger de tid nok? Kan vi følge med den eksplosionsagtige tekniske udvikling og strømmen af nye gensplejsede produkter? Er vores viden – om for eksempel økologi – tilstrækkelig til, at vi ved, hvad det er vi gør?

Det handler „**En vis risiko**“ også om.

Kæmpebjørneklo – et symbol

En væsentlig rolle i filmen spiller Kæmpebjørnekloen, den store skærmplante, der i dag findes næsten overalt i Danmark. Den blev i 1800-tallet indført som prydblade fra Kaukasus. Da dens naturlige konkurrenter, der holdt bestanden nede på det oprindelige voksested, pludselig ikke var der længere, kunne planten spredes uhæmmet. Langsomt, men sikkert har den udviklet sig til den plage, den er i dag.

Kæmpebjørnekloen er blevet et symbol på, hvad der kan ske, hvis vi mennesker uden at tænke os om laver om på den økologiske balance i naturen.

Filmen viser, hvordan forskere og myndigheder prøver på at undgå lignende fejltagelser med nye gensplejsede planter. Blandt andet ved at lave forsøg med dem. Har den nye egenskab tilført planten nogle fordele? Hvordan spredes den? Kan den krydse med andre planter og dermed overføre den gensplejsede egenskab til dem?

Den gensplejsede tomat

Mange af de frugter og grøntsager, vi kender så godt, kan ændres og forbedres med gensplejsning. Og forskerne er godt i gang med det. Tag for eksempel en almindelig tomat...

„**En vis risiko**“ giver eksempler på, hvordan forskerne arbejder målrettet på at give tomater bedre konsistens eller gøre dem modstandsdygtige overfor skadedyr. Det kan man gøre ved at splejse nye gener ind i tomatplanten.

De fleste af den slags forsøg handler om på den ene eller anden måde at lette produktionsprocessen. Men der er dog også forskere, der arbejder på at få en tomat til at smage mere af tomat!

– Om 10 år vil alle landbrugsplanter være gensplejsede, udtaler en repræsentant for de myndigheder, der skal godkende de fagte nye produkter.

Økologernes betænkelighed

Den spådom er det ikke alle, der er lige begejstrede for. Mange økologer er betænkelige ved den hastige udvikling. De frygter, at vores viden om risici og økologiske sammenhænge ikke kan følge med.

– Om vi får den nødvendige tid til at lave en grundig risikovurdering, er i sidste ende et politisk spørgsmål, siger en økolog i filmen. Men politikerne er under stærkt pres fra de forskere og kommercielle firmaer, der gerne vil udnytte genteknologiens væld af muligheder til at skabe nye, bedre eller billigere produkter.

Ikke mindst når det gælder mikroorganismer som for eksempel bakterier, må forskerne erkende, at man ikke ved ret meget om, hvordan de opfører sig uden for menneskets krop. I luften. I jorden. Og i havet.

For at få mere at vide har man i laboratoriet opbygget en model af Bagsværd Sø nord for København. I filmen kigges der nærmere på modellen, hvor man for eksempel kan teste gensplejsede bakterier inden de for alvor slippes løs i den rigtige natur.

Modellen skal være god til at forudsige virkeligheden. For har man først givet grønt lys for udsætning af gensplejsede bakterier i naturen, kan de ikke hentes hjem igen, hvis uheldet skulle vise sig at være ude! Og de værste tænkelige uheld med visse gensplejsede bakterier er uhyggelige scenarier:

Epidemier.

Ødelagte skove og landbrugsjord.

Klimaændringer...

En vis risiko

„**En vis risiko**“ fortæller om de problemer, der er forbundet med at vurdere risikoen ved gensplejsede organismer i naturen. Selv om man kan gøre meget for at forudsige og tage højde for uheldige konsekvenser, kan man aldrig forudsige alt. Der vil altid være en vis risiko.

I den situation er viden og medbestemmelse ifølge Jan Gruwier Larsen de bedste forholdsregler, man kan tage. Derved bliver filmen selv en del af budskabet. Sug til dig og tag stilling.

Thomas Breck

En vis risiko

en film af Jan Gruwier Larsen

Danmark, 1991. 42 min.

Manuskript og instruktion: Jan Gruwier Larsen.

Fotograf: Simon Plum dff. Fotografassistent: Michael Rosenløw Jensen. Mikrofoto: Axel Øye. Lyd, klip og mix: Mikkel Bo. Lydassistenter: Jens Bangsholt og Francois-Eric Grodin. Musik: Thomas Hansen. Co-producer: Noel Fox. Produktionsledelse: Christina Andreassen.

Konsulent: Thomas Breck, Søren Molin (DTH, Laboratorie for mikrobiologi), Jens Christian Pedersen, (Danmarks Miljøundersøgelser), Jørgen Schlundt (Levnedsmiddelstyrelsen), Jesper Hermansen (Miljøstyrelsen), Søren Mark Jensen (Skov- og Naturstyrelsen), Marianne Philipp (KU, Institut for Økologisk Botanik), Per Steen (Maribo Frø), KVL (Institut for Mikrobiologi), KVL (Højbakkegaard), Novo Nordisk og Varplev Tomater.

Produceret af Jens Ravn Film Produktion i samarbejde med Cadogan Communications Ltd. for Statens Filmcentral og Teknologinævnet med støtte fra Miljøstyrelsen og Levnedsmiddelstyrelsen.

Udlejning: Statens Filmcentral

Film nr. 56-040. Video nr. V56-040

Decimalnr. 56.6

Litteratur

I tilknytning til filmen „**En vis risiko**“ har Teknologinævnet udgivet et debathæfte med samme navn. Hæftet, der er på 40 sider (ill.) koster 45 kr (rabat ved klassesæt). Det kan bestilles hos

Teknologinævnet
Antonigade 4
1106 København K
Tel. 3332 0503

Undervisningsbogen „**Risikovurdering ved gensplejsning – for en sikkerheds skyld**“, af Dorte Hammelev, Grete Hansen, Kaj Juhl Madsen, Jens Chr. Pedersen og Jørgen Schlundt er udkommet på Munksgaards forlag, 1991.

Bogen henvender sig til primært til biologiundervisning i gymnasiet og på HF. Heri kan man finde mange af de emner og problemstillinger, som rejses i filmen, behandlet grundigere. Der findes også anvisninger på praktiske (og ufarlige) forsøg med gensplejsning, som kan laves i biologiundervisningen. Bogen er på 136 sider og kan bestilles gennem boghandleren (pris 118 kr.).

Denne pjece er udgivet af Statens Filmcentral, 1991.

Sats og layout: Andreas Steinmann. Tryk: Haugaard Grafisk.